

მ წ უ მ ს ი

უ ნ ი ც ი ა ლ უ რ ი ბ ა ნ ე მ ო უ ი ლ მ ბ ა .

უწმიდესი სინოდის განკარგულება.

I. 24—27 ივნისისა 1892 წლისა მე-1553 №-სა, იმის შესახებ, რომ საეპარქიო ყოვლად უსამღვდელოესობათ დახმარება აღმოუჩინონ გუბერნიებისა და ოლქების უფროსებს მოუსავლობით დაზარალებულთა სასარგებლოდ შეკრებილ შესაწირავის ანგარიშის შედგენის საქმეში.

მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობის ბრძანებისამებრ, უწმიდესმა უმართებულესმა სინოდმა მოაქმინა: მოუსავლობით დაზარალებულ ადგილების გაჭიკრებულთა დასახმარებლად უმაღლესად დაარსებულ განსაკუთრებულ კომიტეტის საქმეთა წარმოების გამტკიცების, სენატორის პლეკის, წარსულ 15-ის მე-1600 №-რის, მოწოდება, რომელშიც, იუწყება რა, რომ, რაკი წარსული წლის მოუსავლობით დაზარალებულთა სასარგებლოდ შეკრებილ შემოწირულებათა საერთო ანგარიში უნდა შესდგეს, მე-1599 №-რის საუოკულოთა ბრძანებით ეტყობათ მთელის იმპერიის იმ გუბერნიებისა და ოლქების უფროსებს, რომელნიც მოუსავლობით ან დაზარალებულან, — წარმოადგინონ დაწერილებით ცნობები, რამდენიც არის შესაწირავი შეკრებილი მათდამი რწმუნებულს გუბერნიებისა თუ ოლქების; რადგანც უწმიდესი სინოდის დაწესებულებანიც უკუღან მონაწილეობას იღებდნენ ასეთ შეწირულებათა შეკრების საქმეში, ამიტომ დიდათ სასურველია, რომ ადგილობრივ საეპარქიო ყოვლად უსამღვდელოესობათ დახმარება აღმოუჩინონ გუბერნიებისა და ოლქების უფროსებს ხსენებულის ანგარიშის ცნობაში მოსაუფრანდო, გუთნოვან ამისათვის ჯეროვანი განკარგულებანი მოკავსდინოთ მოუსავლობით დაზარალებულ ეპარქიებში. ჰბრძანეს: სენატორის პლეკის შუადგომლობის თანახმად, მიენდოს წარსულს წელს მოუსავლობით დაზარალებულ ეპარქიათა ყოვლად უსამღვდელოესობათ, ჯეროვანი განკარგულება გასცენ, რომ გუბერნიებისა და ოლქების უფროსებს შესამდებელი დახმარება აღმოუჩინონ აღსასრულებლად განსაკუთრებულ კომიტეტის მიერ მათდა დაკისრებულ

საქმისა, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ სრული ანგარიში უნდა შესდგეს იმ შესაწირავის, რომელიც მოუსავლობით დაზარალებულთა სასარგებლოდ შეკრებილია გუბერნიებისა და ოლქების და მათს რიცხვში იმ შესაწირავისა, რომელიც საეპარქიო უწყებაში შეკრებილია, ვიდრე ეს შესაწირავი იკრიბებოდა; და უოკულოთა ესე მათდა აღსასრულებლად, ხსენებულ ეპარქიების ყოვლად უსამღვდელოესობათ «საკვლეპსიო უწყებების» შემწეობით ეუწყოს.

II. 9 ივლისისა 1892 წლისა მე-1677 №-სა, იმის შესახებ, რომ სასულიერო მთავრობამ ღონისძიებანი იხმაროს იმ მავნებელ შეიძლება მოჭყევეს, თუ ხმარებულ არ იქმნა მთავრობის მიერ მინაწერი სიფრთხილენი ხოლერის წინააღმდეგ.

მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობის ბრძანებისამებრ, უწმიდესს უმართებულესს სინოდს სჯავჭონდა ჩვენის სამშობლოს ჩრდილო-აღმოსავლეთ ოლქებში გამარხნილ და გაკრწელებულ, ხოლერად წოდებულ, სენის შესახებ. ჰბრძანეს: დაკინახეთ რა მთავრობის ცნობათაგან, რომ ხოლერით დაზარალებულს ადგილებში ზოგიერთს მდამათათანს, ან წესიერ ცოდნაგაბების ნაკლებულობისა, ან არაკეთილ-მოაზრეთაგანთა შთავრებით, არა სჯერათ, რომ სენი ესე საშიშადა გადაიდგება, და ამიტომ ან სულ არა ჰხმარებენ მთავრობის მიერ მინაწერს სიფრთხილეს, ან ჰხმარებენ მთავრობის მიერ მინაწერს სიფრთხილეს, ან ჰხმარებენ, მაგრამ უტოლოდ და ურიგოდ, რის გამოც შიში იბადება, სენი არ გადაიდგეს და გაკრწელებს იმ ადგილებშიც; რომლებიც ჯერ მოდებულ არ არისო, უწმიდესმა სინოდმა, რათა სასულიერო მთავრობის მხრითაც თავის დროზედ იყოს ხმარებული საჭირო ღონისძიებანი, რომ თავიდან იცილებულ იქმნას ხოლერის წინააღმდეგ ნაწივე საფრთხილეთა აუსრულებლობით გამოწვეული უწყესება და მავნებელი შედეგი, კეთილ საიმედო დროდ დაინახა მინაწერის საეპარქიო ყოვლად უსამღვდელოესობათ: აუცილებელ სოკულობად დაკისრონ თავისი უწყების სამღვდელოებას, რომ დიდის გულმოდგინებით და ჯეროვანის სიფრთხილით — 1) უოკულოდ მოხერხებულს შემთხვევაში დაწმუნოს დაეჭვიანებული მკვლეთაგანი,

რომ სენი, ხოლო რად წოდებული, მართლაც განხდა და
 კრედიტებს ჩვენს სამშობლოს ზოგადი ადგილებში
 და რომ ეს სენი მართლაც გადამდებია; 2) შეგონის
 ხალხს, რომ მთავრობას მიერ ნაწილად სიფრთხილად
 გადამდებ სენის წინააღმდეგ გამგონედ და წესიერად
 ახმატონ, ვინაიდან ვინც ამ სიფრთხილად წინააღმდეგ
 მოქმედებს, ვინც სენის შეიტანის იქ, სადაც სტრუქ-
 ტურის; ასეთი დემონს აკებს მასთვის იმისთვისაც, რომ
 თვისთა მხარეზეა მოსას დამდუმებული სენი განაგრძობს,
 და იმისთვისაც, რომ დააჩქაროს მოცემულის დარღვევა
 მთავრობის მხარეზეა შესახებ; 3) მთავრობის უგუნდო
 და უცოდინარნი, რომ სახლებში ავად გამხდარნი არ
 დაჭურდნ, არამედ განუცხადონ ეს ამბავი იმას, ვინც
 მთავრობისაგან დანიშნულია ამისთვის, და რაც უფრო
 სწავს განუცხადებენ, მით უკეთესია: ამას თხრობებს
 ავადმყოფის სარკველობა, იმიტომ რომ რაც უფრო
 სწავს მიემჯობება ავადმყოფს ექიმი, მით უფრო სამე-
 დროა მისი მკურნაობა; ამასვე თხრობებს თვით მთელის
 სახლის სარკველობაც იმიტომ, რომ მკვლელობა სახლში,
 მეტადვე თუ ვიწრო სადგომია, დაფარულს ავადმყოფს
 სენი განუძლიერდება, მაშინ სახლის სხვა წევრნიც
 ავადმყოფთან ახლო ყოფნის გამო შეიძლება ავად დას-
 დნენ, სენი გადადროთ და ამ გზად შეიძლება სენი
 მთელს საფლავს ანუ ქალაქში გავრცელდეს; 4) იმ
 ხალხთაგანს, რომელთაც, უზრუნველობის გამო, ემინათ
 ექიმებს ენდონ, მათდა დასარწმუნებლად, წაუგონოს
 თქმულობა საღმრთო წიგნდგან: «მატივეტ მუგონალსა
 მატრიგოთა სახმარსა მისასათა, რამეთუ უფალმა შექმნა
 იგი» (ისა ზიარაჲ, თავი ლს, ა); ამასთანავე აუხსნას,
 რომ ექიმები საგანგებოდ სწავლობენ სამკურნალო მე-
 ნიერებს და გამოცდილი არიან ხსენებულ სენის წამ-
 ლობაში, უკეთესს შემწეობას აღმოუჩინებ ხოლორით
 ავადმყოფს, ვიდრე იკვიდრი, რომელსაც დაბადებიდან
 მიხვედრად უნახავს ეს სენი თავისს სახლში; 5) თუ
 ვინცლობა მთავრობამ საღმრთო საჭიროდ დაინახა და რაჭნი
 შემდგომტყვის იმ სახლს, რომელშიაც აღმოჩენილია ან
 გარდაცვალებულია ხოლორისაგან. მთავრობის მკვიდროთ,
 რომელსაც განკარგულებასაც დაემოწმებინა უდრტინკულად,
 განაგრძობს თუ ვინც ხოლორად დაჭმარს ანა ზომიერ
 ცხიერების გამო, რაიც ანა იშვიათადა გხდება, ან
 ვინაგრც უფროსი სიფრთხილად მუშაობის ხოლორთა თავისს
 სახლშიც უბედურების მიზეზი თითოევე ყოფილა და
 ვინაგრც უბედურების, თუ იმისს სახლს უფარაჯებენ; თუ
 ვინაგრც უბედურება თავს უფრობის მიზეზით, ამ
 შემთხვევაში მისი ცხიერება თვით სწეულება, აგრეთვე
 მისთვის დაგეგმილი სხვა სიმედიანი, ქრისტიანებურის
 მოყვარებისა უნდა იტანოს. გახსენოს რა მკვლელი
 მხარეზეა სიფრთხილად იტანოს. მთავრობა ერთს შემთხვევა-
 შიდაც უფროსი სიფრთხილად კაცთა მოყვარულად და კეთილ-
 მყოფად იტყობს; ვინაგრც, და რაჯებს აუჩიებს რა
 ერთსა მხარეს, მიერვე სახლებს და მთელს ადგილებსაც
 ვი მტყუნს და რთავს; 6) ამ გზადვე, ვინცლობა მთავ-

რობამ მოითხოვა, რომ ხოლორით განდაცვალებული
 მინაწერ სიფრთხილადსამებრ იქმნენ დასაფლავებულნი,
 შეგონის მკვიდროთ, რომ ის მოთხოვნილებაც დაუ-
 ურუნებლად და უდრტინკულად უნდა აღასრულონ, ვი-
 ნაიდან ეს ღონისძიებაც აუცილებლად საჭიროა, რა-
 გარც განდაცვალებულის მხარეზეა, აგრეთვე მთე-
 ლის ადგილის დასაცვლად, დასაფლავება ვი უოველს
 შემოხვევაში სწამიებს მართლ-მადიდებელ ეგვიპტის
 ლოცვითურთ; 7) გააჩნოს ხალხს მთავრობას განკარ-
 გულებანი ხოლორის წინააღმდეგ სიფრთხილად შესახებ,
 წაუგონოს ის ადგილები, რომელიც საჭიროა ტყეში.
 რიტებს შესახებ და ცრუ აზრთა რა-საუფლავად;
 ასეთი საუბარი შეიძლება გაიძარტოს მკვდრის სახლში,
 ანუ საკრ ხსენებულის სადგომში, ხოლო თუ ცრუ-
 ბათა განსაგრძობლად საჭირო აღმოჩნდა, ნება ექ-
 ლეთ უგვიანის ტრამპიზად წაიკითხონ, ხოლო
 არა ღვთის-მსახურების დროს; 8) საეკლესიო და-
 რიგებთა დროს კეთილ-გონიერის სიფრთხილად გან-
 მარტოს, რომ სამართლიანმა უფალმა წამოგზავნა ესე
 დამდუმებული სენი სახლად ხალხის ცოდვითა და
 უკანონობათის, და იმიტომ ეს გამოცდა ქრისტიანე-
 ბურის მოთმინებით უნდა ავიტანოთ, მიუძღვნებლად
 და უშიშად, და ამისთვის ვი ხშირად ვილოცოთ და
 მოკინახოთ ცოდვანი ჩვენნი, წმ. საიდუმლო წიარებით
 განვიტვიტოთ და განვიწმინდეთ, ანა დაგვარგოთ
 იქელი უფლისა მოწელებისა, და 9) მაინდოს საეპარ-
 ქიო უოველად უსამღველოესობათ იმას გარდა, რომ
 საეუთარის მხედველობისა, თუ მრევლის თხრობისა-
 მებრ, გარდადილ იქმნება «სავედრებელი გალობა უმისა
 სმინელისა სერისა» ადგილობრივ სამღველოების მიერ,
 ნება დართონ, რომ, ადგილობრივ განმეობათა თან-
 ხმად, დად შეგვიწელების დროს, სიტყვებს «ვიდრე
 უოველთა მით ქრისტეს მოყვარეთა მხედრობათისა»
 შემდეგ ესე სავედრებელ-სათხოვარი სიტყვანი: „რომელი
 ცხოვრებასა და საეკლესიო ზედა გსუფვე, უფალო, ნუ
 დაგსმე საეკლესიო შინა სულთა მონათა შენთასა; არამედ
 დაგსტე რისხვისგან და დაუტევე გულის წირომა შენი,
 რამეთუ განქარვების ვითარცა კვამლი დღისი ჩვენნი, და
 განხმა ძალი ჩვენი, და წარვსწელებით სრულად ცოდვითა
 ჩვენთათვის, მოწელე გვექმნენ მონათა შენთა, სან-
 ნელისა ცრემლით გვედრებთ, ისმინე და შეგვიწე-
 ლენ». უშიშდესა სინოდისა და დგინა: ესე განდაწე-
 ტილება თვისი საეკლესიოთად აუწეოს საეპარქიო უო-
 ვლად უსამღველოესობათ, მათ მიერ შესაფერ განკარ-
 გულებათა მოსახდენად და აღსასრულებლად, «საეკლე-
 სიო უწეებისა» შემწეობით, ისე-ვი, რომ განდაწე-
 ტილება ესე ხალხს წაიკითხოს ეგვიპტისაში, სადაც
 იგი, ადგილობრივ განმეობათა მხედვით, მათდა
 ხსენებულად საჭირო იქნება.

ადგილობრივი საეკლესიო

მწყმისი

მე ვარ მწყმისი კეთილი: მწყმისაჲს კეთილნან სული თვის დაჰსდვის ცხოვართათვის. (იოან. 10—11).

ვაოვე ცხოვარი ჩემი წარწეუდელი. ესრეთ იყოს სიხარულ, ცათა შინა, ერთისათვის ცოდვილისა. (ლუკ. 15—4).

მოვედით ჩემდა ყოველნი მასურადნი და ტვირთ-მამიმენი და მე განგისვენო თქვენ. (მათ. 11—28).

№ 15—16

1883-1892

1—30 აგვისტოს.

გ ა ზ ე თ ი ს ო თ ა ს ი :

12 თოვით	„მწყმისი“	3 მან.	„მწყმისი“ რუსული გამოცემით	6 მან.
6 —	—	3 —	6 —	4 —

ფულისა და წერილების გაგზავნა შეიძლება ამ ადრესით:
Въ Кавказѣ, въ редакцїи „Мѣмесїи“ и „Пастырѣ“.

ყველა სტატიები და კორრესპონდენციები, რომელნიც იქმნებიან დასაბეჭდავად გამოგზავნილნი ვრცლად და განსაგებად უნდა იყვნენ ავტორთაგან ხელ-მოწერილნი.

სტატიკა, რომელიც არ დაიბეჭდება, სამი თვის განმავლობაში შეიძლება ავტორებს მაისი სარდათი უკანვე დაებრუნოს.

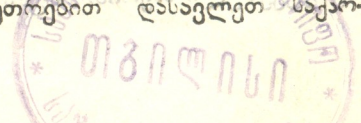
სტატიები მიიღებიან რუსულს ენაზედ დაწერილიც და თარგმნით დაიბეჭდებიან.

როდის მოელება ბოლო ამ უწესოებას და მძვინვარე ჩვეულებას?

ბევრი ამაოდ მორწმუნეობა და ბევრი რამ ცუდი ჩვეულება არსებობს ჩვენს დაბალ და, თუ გნებავს, მაღალ წოდების საზოგადოებაშიაც. ყველა კარგად ვხედავთ, თუ რა დამლუბველი შედეგი მოსდევს ზოგიერთ ამისთანა ჩვეულებას და ქცევას ხალხისათვის. ყველას გული შეგვტკივა ხალხის კეთილ-დღეო-

ბისათვის, ყველას საკიცხავად მიგვაჩნია ეს საზარალო და ცუდი ჩვეულებანი, ყველანი ვამბობთ, რომ ჩვენს ხალხს ეს ცუდი ჩვეულებანი საბოლოოდ ვააღატაკებს და მის ოჯახობას ძირს დასცემს, მაგრამ ჩვენგანს მართო სიტყვა ისმის და საქმით კი ჩვენი გულის-თქმა, ჩვენი ნატერა სისრულეში არ მოგვეყავს.

ამ ვამად სხვათა მრავალთა ცუდ ზნე-ჩვეულებათა შორის ჩვენ დანახელებთ გარდაცვალებულთა და საფლავების აღსრულებას, ქირის დღეს, ანუ გარდაცვალების დღეს იტყვიან, განსაკუთრებით დასაველეთ საქარ-

თველოში. აქ გარდაცვალებულთა დასაფლავების დროს ძალიან ბევრ ცუდ საქციელს და ამაოდ-მორწმუნეობრივ ჩვეულებას გასდევნენ; განათლების გავრცელებისათანავე ხალხში თითქმის ყოველი ცუდი ზნე-ჩვეულება სუსტდება და ბოლოს დროს სრულებით ისპობა, მაგრამ, სამწუხაროდ, გამოტირილის სხვა-და-სხვა მანებელი ჩვეულებანი არა თუ სუსტდებიან და ისპობიან ჩვენში, არამედ ფესვს იდგმენ ხალხში და უფრო მტკიცედ და შეუცვლელად სრულდებიან. ხალხს სრულებით მიუტოვებია ეკკლესიური წესები გარდაცვალებულთა დამარხვისა და ასრულებს ისეთს ჩვეულებას და მოქმედებას, რომელიც წმინდა ეკკლესიისაგან უარყოფილი, აღკრძალულიც და ყველა შგნებულ ხალხთაგანაც სამარადისოდ წეს აგებულია. წმიდა მართლ-მადიდებელი ეკკლესია ასწავებს, რომ გარდაცვალებულნი უთუოდ მესამე დღეს უნდა იქმნენ დასაფლავებულნი. ჩვენში კი გარდაცვალებულთ არ ასაფლავებენ ხუთ-ექვს დღემდე და ხან თუთხმეტი დღე უსვენიათ მიცვალებული სახლში. წმიდა ეკკლესიის სწავლისაებრ—მესამე დღეს უნდა იქმნეს შესრულებული წესის აგება, მესამე დღესვე წირვა და სულის მოხსენება. ჩვენში კი მესამე და მეცხრე დღის მოხსენება სრულებით დავიწყებულია როგორც მრევლთაგან, ისე მღვდელთაგან. ჭირისუფალნი ხან-დის-ხან ათი დღის განმავლობაში დიდის მოწიწებით ასრულებენ ზარით ფარისეულურ ტირილს, რომელიც არც ნივთიერად, არც სულიერად არავის სარგებლობას არ მოუტანს,—პირიქით ხალხს ღუპავს და საუკუნოდ ვალში აგდებს. ყველა ამ უბედურ და უკულმართ ჩვეულებას დაუმატეთ კიდევ ის, რომ სამი დღის შემდეგ გარდაცვალებულის გვამი ინწინება განსაკუთრებით ზაფხულში და ისეთი სული დგება ოთახში, რომ კაცის დგომა შეუძლებელია—განსვენებულთან ერთად. ამ შემთხვევაში ხშირად ჭირისუფლები ვეღარ სძლებენ იმ ოთახში, სადაც გარდაცვალებულია დასვენებული, ამისათვის ისინი განსვენების დღეს სხვა ოთახში სხდებიან დამოძირალს იქ იღებენ. მოძირალი ცოტა დროით როგორც არის ცხვირზე ხელსახოც მიფარებული გაუძლებს გარდაცვალებულის გვამის სიმყარაღეს და მალე გამოდის ოთახიდან, მაგრამ რა უნდა ჰქნას მღვდელმა, რომელსაც ვალდებულად ხლიან, რომ მთელი დღე განსვენებულის გვამს თავზედ ადგეს და ამისთანა გაფუჭებული ჰაერით ისუნთქოს?

როგორც ზემოდ მკაცრებით, ხალხში განათლების გავრცელებისათანავე ყოველ ნაირი ამაოდ-მორწმუნეობა და ცუდი ჩვეულებანი სუსტდებიან და ზოგი სრულებით ისპობა; მაგრამ გარდაცვალებულის დამარხვის დროს ჩვენში არსებული ცუდი ჩვეულებანი არა თუ სუსტდებიან და ისპობიან, არამედ უფრო ძლიერდებიან და მრავლდებიან. რა უწყობს ხელს ამ ცუდ და მანე ჩვეულებათა ხალხში განმტკიცებას? ბოდიშს ვიხდით ჩვენი სამღვდლოების წინაშე, რომ ამ შემთხვევაში იძულებული ვართ ბრალი დავსდეთ მათ. ამ ცუდმა და მანე ჩვეულებამ ასე ღრმად გაიდგა ფესვი ჩვენს საზოგადოებაში მისთვის, რომ მწყემსნი ნებას მაჰყენენ სამწყსოთა უგუნურებას, ცხოვარნი თვისნი გაუშვეს წინ და თვითონ უკან გაჰყენენ... მრავალს ადგილას, სამწუხაროდ, თვითონ მღვდელნიც გადააქარბებენ უბრალო ხალხთა ამაოდ მორწმუნეობის აღსრულებაში. ხშირად ესწრებიან ამ გამოტირილზე სასულიერო მთავრობის პირებიც, მაგრამ არაერთარი მხილება, არაერთარი განკიცხვა არ ისმის მათგან. ყველანი პირში აფერებენ ჭირისუფალთა, ყველანი თითქმის აქებებენ მათ ამისთანა უგვანო საქციელის ასრულებასზედ. ყველა ამა მიზეზთა გამო ხალხნი, დარწმუნებული და დაიმედებული თავიანთ საქციელს საფუძვლიანობაში, ყოველივე ღონისძიებას ხმარობს, რომ ყოველი ამაოდ მორწმუნეობრივი ჩვეულებანი თავიანთ გარდაცვალებულთა დამარხვის დროს მტკიცედ აღასრულოს და ასრულებს კიდევ.

იმერული გამოტირილის შესახებ ბევრი თქმულია და დაწერილია დღემდის. ბევრი უთქვამსთ იმის შესახებ, რომ ტირილის მოშლა არ შეიძლება; ბევრი უთქვამსთ იმის შესახებაც, რომ იმერულ გამოტირილს ჩინებული და საქები მხარეებიც აქვსო. ამ შემთხვევაში მომხრენი ყოველთვის უჩვენებენ გადასახურავს, ფულებით დახმარებას. ზოგიერთებს ჰგონიათ, რომ ჩვენებურად გამოტირილის მოსპობისათანავე ყველა ეს კარგი ჩვეულებანიც მოისპობიანო და სხვა და სხვა.

ძლიერ შემცდარად ჰუიქობენ ზოგიერთები ჩვენებური გადაპრანჭული გამოტირილის შესახებ. ტირილი ჭირისუფალთაგან არასოდეს არ მოისპობა. ვისაც ეტირება გარდაცვალებული, ის ყოველთვის იტირებს, არ უნდა მას არც შენი ზარი და არც ქვითინი, ვისაც გადახურვა, ფულათ დახმარება უნდა, ის გამოტირილზედაც რომ არ მოვიდეს, ისეც გადახურავს, დახმარება. ან რა გადახურვა, დახმარება

არის ის დახმარება, როდესაც ჭირისუფალს ასი მანეთი შემოუღის ჭირის დღეს და სამასი მანეთი ეხარჯება ხალხის გასაძლომად! ეს არის დახმარება? ნუ თუ ვერ დაწმუნდა კიდევ ხალხი იმაში, რომ ეხლანდელ დროში გადასახურავი ფულების დაბრუნება კი არა, ვექსილებით გაცემული ფულების ამოგებაც სჭირს.

დროა სწორეთ, დრო, გამოფხაზლდენ ყველანი და ეცადნენ მოსპონ ყველა ცუდი და დამოუპყველი ჩვეულებანი, როგორც გარდაცვალებულთა დამარხვის დროს ასახრულებელნი, ისე სხვანი. დრო არის სასულიერო წოდებამ აღამაღლოს ხმა თვისი და მოითხოვოს, რომ გარდაცვალებულნი ქრისტიანენი ქრისტიანულად იყენენ დამარხულნი. დრო არის სასულიერო მთავრობამ მიაქციოს ყურადღება და მოითხოვოს სამღვდლოებისაგან, რომ უკანასკნელმა მტკიცედ აღასრულოს თავისი მოვალეობა და თვითონ არას გზით არ აღასრულოს ის უბედური და მანვე ჩვეულებანი, რომელსაც ასე მტკიცედ ასრულებენ ჩვენში. სირცხვილია, რომ მარტო დასავლეთ საქართველოში და მთიულ ხალხში არას დაშთენილი გარდაცვალებულთა დამარხვის დროს ამდენი ცუდი ჩვეულებანი და სხვაგან კი ამის მსგავსს ვერაფერს ვერ ნახავს კაცი? ნუ თუ სირცხვილად არ უნდა მიგვაჩნდეს ის, რომ ასე დაგვეჩინან ყველა განათლებულნი პარნი ამ ჩვენი ფარსევლური ტირილისათვის?... ნუ თუ ვინმე მომტირალთაგანი ჰფიქრობს, რომ მასს მისი ჭყანით და მომტირალი სახის მიღებით მართლა მომტირლად სთვლიდენ მაყურებელნი!.. ნუ თუ ყველანი არ გრძობენ და მიძვდარნი არ არიან, რომ ვისაც ეტარება გარდაცვალებული, ის უზაროთ და უხმოთაც სტიჩოს და ვისაც არ ეტირება, ის ფარსევლურად მარტო საჩვენებლად იჭყანება!

როდესაც იმერულ ფარსევლურ ტირილის მოშლაზე ჩამოვადება ლაპარაკი და წერა, მაშინვე ამას მოგიგებენ ზოგაერთები: მაშ როგორ უნდა მოგიქცეთ? ნუ თუ ჩვენი გარდაცვალებული ხმა ამოუღებლად წაეიღოთ სასაფლაოზედ და ჩუმად, ცხოველებივით, დავმარხოთ? ამას არაინ არ ურჩევს ხალხს. არაინ არ უშლის ჭირისუფალს თავისი გარდაცვალებული იტიროს. სამწუხარო მხოლოდ ის

არის, რომ რაც კარგი რამ არის და რასაც ეკლესია ასწავებს, იმას სტოვებენ, იმას არ ასრულებენ და რალაცა სულიელურ ჩვეულებას, სასაცირო საქციელს ჩაღიან, სხვა და სხვა ამოდ მოაწმუნებობას და მანვებელ ჩვეულებას გასდევენ...

კაცის ცხოვრებაში სამი შესანიშნავი დრო არის: დაბადება-მონათვლა, ქორწინება და გარდაცვალება. აბა, დაკვირდით კარგად, როგორი დიდებული და ჩინებული წესით სრულდება ყველა ეს შესანიშნავი საიდუმლოები. განა შეუძლია კაცს მიუმატოს რამე კიდევ, რომ უმეტეს დიდებით აღსრულდეს ეს საიდუმლოები? ქორწინების საიდუმლო თავიდან ბოლომდე ისე მშვენიერად და დიდებულად სრულდება, რომ კაცს მეტი აღარაფრის მოგონება არ შეუძლია. მაგრამ დაკვირდით კარგად ყველა იმ უწესობას, რომელსაც დღეს ჩაღიან ზოგიერთ ეკლესიებში ამ საიდუმლოების შესრულების დროს აიღეთ ეხლა დასაფლავების წესი, პანაშვიდის და წესთ-აგების შესრულება. რომელ მომტირალს შეუძლია იმ საწუგემო და ღრმა ჭკუის სასწავლებელ სიტყვებზე კიდევ უკეთესი გამოთქვას რამე, რაც თქვენ ნიადაგ გესმისთ წესის აგების და პანაშვიდის შესრულების დროს კურთხევიდგან? ვის არ მოგვრის ტირილს ის სიტყვები, რომელსაც მღვდელი კითხულობს წესის აგების დროს? მღვდლის წაკითხული სიტყვებით თვით გარდაცვალებული ითხოვს მონათესავე და მეგობართაგან, რომ იტირონ იგი და გამოეთხოვონ მას; თვით გარდაცვალებული ევედრება მათ, რომ გამოეთხოვონ მას გოდებით და ითხოვონ ღეთისგან, რათა უფალმა მიუტევოს მას ყოველივე შეცოდება. სხვაგან ქრისტიანები, რომელთაც შეუძლიანთ ნამდვილი ქრისტიანობა, ასე ქრისტიანულად იქცევიან. გარდაცვალებულის პატივისცემად მიანჩიათ გარდაცვალებულის წირვის, პანაშვიდის და წესის აგების შესრულებაზედ დასწრება და ამ წესთა მოსმენა და შევედრება ღეთისადმი, რათა უფალმა მიუტევოს ცოდვები განსვენებულს. აი, სწორედ ამაში მდგომარეობს ნამდვილი პატივისცემა გარდაცვალებულისა და არა იმაში, რომ მოზარეებით მიხვიდე და კუბოსთან დაიწყო: «რა გიქნია, კაცო, ეგ? როგორ გაჭიმულხარ? ეს რა სასახლე აგიგია? რატომ არ მომეგებებო ჩვეულებრივად? შეარცხვინოს ღმერთმა მაგისთანა»

მოდება? მე შენ ხმას აღარ გაგცემი მშვიდობით! რა უთხრა შენ ცოლმეილს?» შემდეგ მიდის ჭირისუფალთან და იძახის: «ვაი, ვაი და ვაი! ასე შემოგივალათ, ნუგეშინიათო. ყველას პატივი ეცითო» და ბოლოს გარედ გამოდის, კარგა ლაზათიანად გამობრუნდება ღვინით და მიდის შინ. მისთვის არც წესის აგება, არც პანაშვილი და არც წირვის მოსმენა არ სუფევს. მაგრამ საუბედუროდ, არა თუ მომტირალი, შორეული ნათესავი და ნაცნობი, შინ მყოფიც არ დაეძებს წესის აგებაზე დასწრებას. როცა ეს ფარისევლური ტირილი დასრულდება, მერე მღვდელს ეტყვიან: «აბა, შელით, მამაო, თქვენი წესი აასრულეთ. წესის აგების დროს ჭირისუფლები პურს სჭამენ და შემდეგ გაიძახიან: ეხლა დროა, გავასვენოთ გარდაცვალებულიო».

შემდეგ ყველა ამ უგუნურ ჩვეულებათა ასრულებისა შეიქნება მსჯელობა, თუ როგორ ემსახურა ჭირისუფალი გარდაცვალებულს და რა პატივისცემით დამარხა იგი. თუ კარგი საქმელ-სასმელი ჰქონდა ჭირისუფალს დამარხვის დღეს, თუ ყველამ კარგა ბლომად სჭამა და სვა, იტყვიან: «სწორედ დიდის პატივისცემით დამარხეს გარდაცვალებულიო». თუ მცირე საქმელ-სასმელი იყო, მოყვებიან ჭირისუფალთა ლანძღვა-გინებას...

ხშირად მოხდება ხარჯი ამისთანა გამოტირილზედ ასილამ ათას მანეთამდე, მაგრამ მღვდლის მისაცემ ერთ თუმანზედ კი საჩივარი ასტყდება. ამისთანა ხარჯის დროს ჭირისუფალი სანთელ-საკმეველზედ სრულებით ერთ გროშს არ ხარჯავს!.. დიად, სწორედ სამწუხარო მოვლენას ეხედვით ნიადაგ. მართალია, ბევრმა შეიგნო ქრისტიანული წესი და ქალაქებში, როგორც არის, მიეჩიენ, თუმცა დღესაც ზოგიერთ განათლებულ პირებსაც ვერ მოუშლია ზოგიერთი სულელური ჩვეულება, მაგალითებრ, ცხენებისათვის შავის ჩაცმა და ამისთანები, მაგრამ სოფელში თითქმის ყველგან მიუტოვებით ქრისტიანული წესები და მათ მაგიერ ასრულებენ ამაოდ მორწმუნეობას და მღვდლებიც გულგრილად უყურებენ ხალხის ამისთანა ცუდ და მავნე მოქმედებას.

უკანასკნელ დრომდე ჩვენში ძლიერ დიდხანამდე იცოდნენ ბაეშეების მოუნათლადად დატოვება. 1890 წელში საქართველო-იმერეთის სინოდალის კანტორამ მოახდინა განკარგულება და სამღვდლოებას დააფალა, რომ მოუნათლადად დიდხანას არ დაეტოვებინათ ბაეშეები. მართალია, ყველაზე არ უმოქმედნია ამ განკარგულებას, მაგრამ ნამეტანი ნაწილი ხალხისა მიეჩნია თავის დროზედ ბაეშეების მონათვლას. არა გვეჯერა, რომ ამ შემთხვევაშიაც არ დაეხმაროს სამღვდლოებას ზოგიერთი ზომები და არ მოაშლენინოს ხალხს ეს ცუდი და მამლუბელი ჩვეულებანი, თუ მოინდომებენ. სამღვდლოებას სრული უფლება აქვს გაშორდეს თავის სამრევლოს, როდესაც იგი ქრისტიანულ წესს სტოვებს და უბრალო ამაოდ მორწმუნეობას ასრულებს. სამღვდლოებას სრული უფლება აქვს მესამედლის შემდეგ გარდაცვალებულის გვამს თავზედ აღარ დაადგეს, თუ მიცვალებულის გვამი იხრწნება და ნამეტანი სიმყრალე აერს აფუჭებს. მას შეუძლია არ დაესწროს გამოტირილზედ, როცა გარდაცვალებულის ოთახში სიმყრალისა გამო დგომა აღარ შეიძლება. მას შეუძლია, გამოუსხადოს ჭირისუფალს, რომ გარდაცვალებულს გაუკეთოს ისეთი კუბო, რომლიდანაც სიმყრალე არ გამოდიოდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში დამარხვის შემდეგ აუხარულოს წესის აგება იმ რიგით, როგორი რიგითაც ხოლოებით გარდაცვალებულზედ ასრულებენ.

დროა, რომ სამღვდლოებამ ხმა აღიმადლოს და მოითხოვოს ქრისტიანეთაგან, ვიდრემდის იგინი ქრისტიანნი არიან, ქრისტიანული წესების ასრულება, რადგან ქრისტიანული წესები უფრო საადვილო და სასარგებლონი არიან ყველასათვის. დრო არის, ამ გარემოებას სასულიერო მთავრობამაც მიაქციოს ყურადღება და მღვდლებს დაეხმაროს ხალხის ყველა ცუდ, უგუნურ, სამარცხენო და მავნებელ ჩვეულებათა მოსპობის საქმეში. სასულიერო მთავრობას შეუძლია მოაშაროს მღვდელი მასს, რომელიც ჩვენი მართლ-მადიდებელი ეკლესიის ქრისტიანულ დარბევებს და სწავლას არ დაემორჩილება.

დგ. დ. ლამაზიძე.

ამოს კომენსკი და მისი ჰელაგოგიური მოღვაწეობა.

(დასასრული *)

სწავლება უნდა სწარმოებდეს თანდათანობის დაცვით; სწავლების დროს აღვილიდგან ცოტა ძნელ-ზედ უნდა გადადიოდნენ და ის, რაც უკვე შესწავლილი-შეგნებულა, უნდა დაედოს საფუძვლად შეუგნებელ-შეუსწავლელს. სწავლებამ უნდა მისცეს მაგირდს თვით-განვითარების და თვით-მოქმედების ნიჭი, რომ ის თავისთავად, ძალ-დაუტანებლად გნაფთვობდეს ცოდნის წყაროსა. ანეთი იქნება სწავლება, თუ მაგირდს ასწავლიან მას, რაც სასარგებლო იქნება მისთვის ცხოვრებაში, უკეთეს სწავლება დამყარებული იქნება ნამდვილს საფუძველზედ და უკეთეს შესწავლილი გაბეჯითებულა ვარჯიშობის და გამეორების შემწეობით.

პირველი ენა, რომლის შესწავლა უფრო საჭიროა და სასარგებლო—ამბობს კომენსკი—არის დედაენა. შემდეგ დედაენისა მოსწავლემ უნდა შეითვისოს ენა მეზობლის ერისა, რომელთანაც მას ცხოვრებაში ექნება ასეთი თუ ისეთი კავშირი. ამ ორი ენის შესწავლის შემდეგ მოწაფეს შეუძლია სხვა ენებაც შეისწავლოს, თუ მას აქვს წყურვილი ცოდნის შეძენისა. უცხო ენების შესწავლის დროს—კომენსკის აზრით—უნდა მივიღოთ მხედველობაში შემდეგი პირობები: ა) ყოველ სიტყვის შესწავლას თან უნდა ახლდეს გაცნობა იმ საგნისა, რომელსაც ეს სიტყვა გამოხატავს; ბ) უცხო ენების საფსებით შესწავლა საჭირო არ არის; გ) ათს წლამდის ბავშვი უჭველად სამშობლო ენას უნდა სწავლობდეს; ამის შემდეგ ერთ-დროებითად თითო უცხო ენას; ერთსა და იმავე დროს ორია ანუ რამდენიმე უცხო ენის შესწავლა ძალიან მეცებელა ბავშვის გონების ჯეროვანის განვითარებისთვის; დ) უცხო ენის შესწავლა მაშინ არის სასარგებლო და ნაყოფიერი, როცა აქცევენ ყურადღებას ამ ენაზედ ლაპარაკს, იქიდგან დედაენაზედ თარგმნას და არა მხოლოდ გრამმატიკული

კანონების გაზვიარებას; ე) გრამმატიკული კანონები უცხო ენისა უნდა ისწავლებოდნენ სამშობლო ენის ასტივე კანონებთან შედარებითა.

უმათერესი მიზანი სწავლა-აღზრდისა არის—კომენსკის აზრით—ბავშვის ზნეობითი განვითარება, მისი აღამიანად გახდომა. ზნეობითი განვითარება ბავშვისა უნდა დაწყებულ იქმნეს ბავშვობიდგანვე. საჭიროა ბავშვებს ჩვენერგოთ გულში სიყრმითვე სიყვარული ღეთისა და კეთილისა. ბავშვს უნდა შეაყვარო კითხვა საღმრთო წერილისა, ღეთის მსახურებაზედ სიარული და ჰქმნა კეთილისა.

აღზრდამ უნდა განავითაროს ბავშვის გულში უმათერესი სათნოებანი: კეთილ-გონიერება, ზომიერობა, სიტყვი და სამართლიანობა. კეთილ-გონიერებას განავითარებს კაი სწავლება, რომელიც უჩვენებს ჭეშმარიტს განსხვავებას საგნების შორის ზომიერობა განვითარდება ჭამა-სმის, ძილ-სიუფნილის და, თამაშობის, სიტყვა-პასუხის და ყოფა-ქცევის დროს. სიმტკიცე ნებისა ბავშვს განუვითარდება მაშინ, როდესაც ის იქნება ბატონი თავის-თავისა და ამით დაიმორჩილებს თავის ენებებს: ყბელბას, გულის სიფტებს, მოუთმენელობას, სიზარმაცეს და სხვა... სამართლიანობის გრძობა ბავშვს განუვითარდება მაშინ, როდესაც ის სიცრუევს და მალვალაკობას მოერიდება და მზად იქნება ყველას აღმოუჩინოს დაზმარება და თანაგრძობა. ძალიან დიდი გავლენა აქვს ბავშვის ნორჩს ბუნებაზედ მაგალითს მშობლებისას, მსახურებისას, მასწავლებლებისას და აღმზრდელებისას. ბავშვები უნდა იქმნენ მომორებულნი ცუდს საზოგადოებას და ცუდს მაგალითებს. სკოლაში უნდა არსებობდეს ზნეობის განმავითარებელი წეს-წყობილება, ურომლოდ იგი უწყლო წისკელის ემსგავსება. აღმზრდელმა უნდა სდევნოს მოწაფეთა შორის ყოველივე უსირცხვობა, მედიდურობა, შური და სიზარმაცე. ის უნდა სცდილობდეს გაათბოს გული მოწაფეებისა თავისი სიყვარულით; ხან-და-ხან, უკეთეს ისინი რაიმე სიტუდეს ჩიდენენ, გაჰკიცხონ და ტკბილი მამობრივი დარიგება მისცეს, რომ ამით დაანახვოს მათ უფარვისობა მათის ცუდის საქციელისა. მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში შეუძლია აღმზრდელს მიმართოს სასტიკს ზომებს, მაგრამ ეს ზომები არ უნდა ეწინააღმდეგებოდნენ ბუნებას და ამის მიერ დაწესებულს სამძღვარს არ უნდა სცილ-

*) იხ. «მწვემსია»-ს № 13—14.

ლებოდენ. სკოლის წეს-წყობილებამ კი არ უნდა დაჩაგროს ბავშვის პიროვნება, არამედ აღამაღლოს იგი. დამშვიდებულს თან-და-თანობას, სიბრძნეს და სიყვარულს აღმზრდელისას შეუძლია აღაყვავოს ყოველივე ის, რაც კი რამ სიმშვენიერება ბავშვის ნორჩს ბუნებაში. ძალდატანება, წკებლით ცემა აჭკობს ბავშვის ბუნებას, და ამახინჯებს მის საუკეთესო მხარეებს, რომელთა განვითარება აღზრდის უმთავრესს მიზანს უნდა შეადგენდეს. ცუდი აღზრდა ბავშვს უკლავს გულში სიყვარულს თავისუფლად და შეგნებით აღასრულოს თავისი ზნეობითი მოვალეობანი და ხდის მათ დაჩაგრულებად, ჩვირად, მანქანად. ამოს კომენსკიმ თავისი პედაგოგიური სისტემა შეუთანხმა სახარების სწავლასა, რომელიც ვალად სდებს კაცს განავითაროს ყოველივე უმაღლესი, საღმრთო მხარეები თავის უკვდავის სულისა. ამოსი გატაცებული იყო იმ სურვილით, რომ ჩამოეგდო ხალხთა შორის მშვიდობა და სათნოება. ის მუდამ თაყვანს სცემდა მყუდრო მოქალაქობას და ზიზღით უყურებდა ომსა და სისხლის ღვრასა. მეგობარს მთელის კაცობრიობისას, ამოსს, უყვარდა თავის სამშობლო და თავისი დედა-ენა, რომელზედაც სწერდა თავის თხზულებებს.

ღმერთმა გააჩინა ყოველი ერთი და ამიტომ თითოეულს ერს—კომენსკის აზრით—აქვს უფლება განვითარდეს თანახმად თავის-ს ბუნების მოთხოვნილებებისა თავის დედა-ენაზედ. მხოლოდ სწავლა-განათლებას, შეთანხმებულს ბუნებასთან, შეუძლია ახალთაობას განუვითაროს კეთილ-შობლოური გრძობები და განუმტკიცოს ჭეშმარიტი სიყვარული ღვთისა და კაცისა. კომენსკის სწამდა, რომ ჯეროვანი სწავლა-განათლება ხალხოსნობას დააყენებს ჭეშმარიტების გზაზედ და თან და-თან მოსპობს ხალხთა შორის შურმტრობას, ძალ-მომტრობას და მუშტ-კრიობას.

ამოს კომენსკის ჰქონდა დიდი გავლენა შემდეგი დროის პედაგოგებზედ. რუსოს, ბაზელის, პესტალოცის და ფრებელის თხზულებებში ეხედავთ კვალს კომენსკის გავლენისას. ამოს კომენსკიმ სცნო საჭიროდ დაარსება და გამრავლება სახელოსნო და პო-

ლიტეხნიკური სკოლებისა, რომლებშიაც კაცი გაიწვრობს ბუნებას და შვისწავლის მის ძალთა-მართლაც. კომენსკის ზედგავლენის ქვეშე, დასავლეთის ევროპაში მალე გამრავლდა ასეთი სკოლები, რომელთაც ევროპიელნი წინ წასწიეს ეკონომიურად და სოციალურად.

ილია ფერაძე.

ზოგიერთი მოსაზრებანი ქართული ენის სამეცნიერო ტერმინების შეკრების შესახებ და სამეცნიერო ტერმინოლოგიის ლექსიკონის შედგენის კეცმა.

(**წამდენამე სატყვეს ქართული ენას მოყვარეთა მიძახათ**).

ქართულს ენაზედ მოგვეპოვება ოთხი დაბეჭდილი ლექსიკონი: ორი ჩუბინაშვილისა ქართულ-რუსული და რუსულ-ქართული, ერთი საბა-სულხან-ორბელიანისა (რომელიც თითქმის ერთიანად ჩუბინაშვილის ქართულ-რუსულ ლექსიკონში არის მოთავსებული) და მეოთხეც თ. რ. ერისთავისა, ბუნების სამი სამეფოს სიტყვებისა. ვისაც გადაუთვალისწინებია ეს ლექსიკონები, ის აღვილად დადგეთანხმება, რომ სამეცნიერო ლიტერატურაში სახმარი სიტყვები ამ ლექსიკონებში ვერ არის ჯეროვანად კარგად შემუშავებული, ბევრი სიტყვა სრულიადაც არ არის მოხსენებული და რაც არის, ისიც ზოგან მოკლებულია რიგიან განმარტებას. ამასთანავე ეს მასალა ისეა შეჯგუფფულ-დალაგებული, რომ ძალიან ძნელია საჭიროების დროს სახელმძღვანელოდ მათი გამოყენება, თუ კაცს აღრევე გადათვალისწინებული არა აქვს ერთიანად მთელი მასალა. ამ ლექსიკონების შემდგენელთ, თუმცა ბევრი მასალა მოუთავსებიათ თავის ნაშრომებში, მაგრამ მაინც ბევრი არის კიდევ ქართულ ენაზედ ნაწერ-ნაბეჭდი, რომელიც ამ ლექსიკონებში არ მოიძებნება, რადგანაც ეს მასალა ან ხელთ არ ჰქონიათ მათ და ან მათ დროს არც კი ყოფილა აღმოჩენილი, ამის გამოისობით ბევრი სამეცნიერო ტერ-

ზინი, რომელიც უკვე უზმარიათ ქართველ მწერლებს, ამ ფაზად მხოლოდ წიგნთ-საკაეების დაფარულ და გამოუკლველ მასალაშია მიმალული. ეს გარემოება დიდად აფერხებს და ხელს უშლის ყველას, ვისაც კი დაეზადება სურვილი, დასწეროს ანუ სთარგმნოს რამე ქართულს ენაზედ სამეცნიერო ლიტერატურის შესახებ. შეიძლება ამ მხრივ მთელ საქართველოში მხოლოდ რამოდენიმე პირს ჰქონდეს გააღვილებული საქმე, რომელთაც ხანგრძლივი მუშაობის და მეცადინეობის წყალობით მოუხვეჭიათ სასიამოვნო ნაყოფი სამშობლო ენის ზედმიწევნით ცოდნისა, თორემ ახლგაზღობა, რომელსაც სხვა-და-სხვა მიზნებისა გამო ქართული ენის რიგიანად შესწავლაც კი საძნელოდ აქვს, ძალიან დიდ გაჭირვებაშია ამ მხრივ ჩაყარდნილი.

დიდი მუყაითობაა საქრო და ბევრი შრომაც მოეთხოვება მას, ვინაც განიზრახავს ამ ფაზად ქართული ენის უმთავრესი ნაწერ-ნაბეჭდი მასალის გადათვლიერებას და სხვა გზით კი შეუძლებელია ქართული ენის სამეცნიერო ტერმინოლოგიის შესწავლა, ამისათვის ახლგაზღობა, ვითომ და სინიღისის დასაწოშმინებლად, სამშობლო ლიტერატურის ასპარეზზედ თავის უნაყოფობის გასამართლებლად, მუდამ ბრალსა სდებს შემუშავებული ლექსიკონის უმეჭონლობას, ისეთი ლექსიკონისას, რომელსაც შეეძლოს კარგად, შემუშავებულად და საადგილო მოსაძებნელად, თვალსაჩინოდ წარმოგვიდგინოს ყოველი ის მასალა, რაც აქვს ქართულ ენას მეცნიერების მხრით. ჩვენი ლექსიკონები მართლაც ყველა სამეცნიერო სიტყვების განმარტებას არ შეიცავენ. ჩუბინაშვილის ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თუმცა ბევრ სიტყვას შერცავს სამეცნიეროს, მაგრამ, რადგანაც ქართული სიტყვები როგორღაც რუსულიდამ საძებნელად გაეგზნომია, ამისათვის თუ მთელი ლექსიკონი არ გადაათვალიერა კაცმა, არ შეიძლება ისე იხელმძღვანელოს მითი. რუსულ-ქართული ლექსიკონი (რომელიც უფრო საადგილო სახელმძღვანელოს წარმოადგენს ჩვენს დროში) ბევრ კითხვებზედ პასუხს არ გვაძლევს და საჭიროებას ვერ გვეცმაყოფილებს. რა ჰქნას მაშ ქართულ ენაზედ სამეცნიერო შრომის წერის მსურველმა? ქართულ ენაში შემოდებული და უკვე ხმარებული სიტყვები მან არ იცის, ამასთანავე არც ყოველგვარი ქართული ნაწერ-ნაბეჭდი მასალის გადაკითხვის ღონისძიება აქვს.

ახალი სიტყვების შემოდება კი ძალიან პასუხ-საგებია, თუ კაცმა არ იცის, რა გვაქვს და რა არის შემოსადები. შთამომავლობის საყვედურის დამსახურებაც არა სანატრელად მიაჩნია კაცს და ამისათვის ან სულ არ იჩენს კაცი თავის ძალას სამეცნიერო ლიტერატურის ასპარეზზედ, და თუ ვინმე მაინცა და მაინც იმდენად გაკადნიერდება და ამ შეფერხებას არ მიაკცევს ყურადღებას, მკრთალ ნიმუშებს უძღვნის სამშობლო ლიტერატურის სამეცნიერო ნაწილს, ან სულ არეულ-დარეული სიტყვებით აღსავსე ნაწერების გამოქვეყნებით, სრულებით აძულებს კაცს რაიმე სამეცნიერო ნაწერის კითხვას. ნიმუშები ორივენაირი ნაწერებისა საქმალად მოგვეპოვება ქართული ენის სამეცნიერო ნაწილის მკირე ლიტერატურაში. მუდამაც ვაისმის საყვედური მწერლებისადმი მიმართული, უზერხული სიტყვების ხმარებისათვის; მაგრამ შეცდომების ჩვენება მხოლოდ და გამსწორებელი კაცის უყოლობა, საქმეს მაინც არ შევლის და ღრტინვა და საყვედური მაინც რჩება თავისთავად. ამის გამოისობით ბევრს გული უცრუვდება და უმრავლესობა, მხოლოდ ცნობის-მოყვარეობით თუ გადაათვალიერებს რაიმე სამეცნიერო წერილს ანუ წიგნს ქართულს ენაზედ, თორემ საზოგადოდ უყურადღებოდ ეკიდება, რადგანაც არ მოელის და არც სჯერა, თუ ქართულს ენაზედ შეიძლება რთული სამეცნიერო საგნის შესახებ რაიმეს დაწერა. ამათირად სამეცნიერო ნაწილი ჩვენი ლიტერატურისა, ისედაც მკირე, უმრავლესობისაგან წაუკითხავი რჩება, შემდეგ ბევრს, სამწუხაროდ, ის რწმენაც კი ებადებათ, რომ ქართულს ენაზედ სიტყვა-კაზმული ლიტერატურაც არ მოგვეპოვება ღირს-შესანიშნავი, თორემ სამეცნიერო ლიტერატურის ხომ ხსენებაც არ არისა და ამისათვის საერთოდ ქართული ლიტერატურა, ვითარცა შინაარსს მოკლებული, უსაგნო და გონების მასალის ვერ მოამცემი, მკითხველების რიცხვსაც და ყურადღებასაც მოკლებული უნდა იყოსო. ასე რომ ქართულ ენაზედ ნაწერ-ნაბეჭდი ბევრისათვის მხოლოდ ხილად წასაკითხავ და ჟამსა მისვლისა სარეცელსა ძილისასა წათვლემის ასაჩქარებელ მასალად ქცეულა. რასაკვირველია ჩვენ შორსა ვართ ისეთი პირების რწმენის ქვეშარტებად აღიარებასთან, რომელთაც ქართული ლიტერატურა მხოლოდ წიგნების სათაურების გაღათვალიერებით იციან, და ყურადღებაც არ უნდა მივაქციოთ იმისთანა პირების აზრს, რომელნიც რაიმე საზოგადო უილაჯობის, კირ-ვარამის მხოლოდ

სიტყვიერ აწონ-დაწონას ვერ გაცილებიან და მარტო «პრინციპების» მოხსენებაში და საგნის მსჯავრის დადებაში ჰლამობენ ყოველგვარი გვარტომობრივი მოვალეობის შესრულებას. მხარი აუქციოთ მარტოდ ერთად-ერთი თეორიის აღმსარებელ პირებს და, შრომის მოყვარე პირების საერთო მუშაობით, სასურველია როგორმე ეწველოს საქმეს. თუმცა ბევრია ამ ქამად სიზარმაცის და ულაგო სასოწარკვეთილებისა გამო საზოგადო საშრომელ ასპარეზზედ ხელ-აღებული პირი, რომელთათვის აწმყო უფერულობას სრულებით უიქედო ოცნებად დაუხატავს ადვილად შესაძლებელი გაუმჯობესება მომავალში, მაგრამ მაინც შეიძლება, თუ კი სურვილი სუფევს, ცოტადენ პირებში მაინც, საერთო შრომით ისეთი რამ მოხერხდეს, რომ მით ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურას თვითარსებობასაც და გაუმჯობესობასაც საკმაო მასალა შეეძინოს.

რადგანაც სათითაოდ ყოველს პირს არ ძალუძს დადრო, არა აქვს გადაათვალიეროს ქართულს ენაზედ საყურადღებო ნაწერ-ნაბეჭდი მასალა, ამისათვის საჭიროა როგორმე, შრომის განაწილებით და საზოგადო ძალების დახმარებით შეიკრიბოს ქართული ენის სამეცნიერო ტერმინები და შემდეგ დალაგებულ-შეჯგუფებულად და სახელმძღვანელოდ მოსამარჯვებლად დაიბეჭდოს. ეს ლექსიკონი (ან თუ გსურთ უწოდეთ კრებული სამეცნიერო სიტყვებისა) უნდა შეიცავდეს იმ მასალას, რომელიც საჭიროა სამეცნიერო ლიტერატურაში სახმარად და ისე უნდა იყოს შედგენილი, როგორც მოითხოვს ქართული ენის ნიადაგზედ აღმოცენებული აწმყო საჭიროება.

ქართული ენის მოყვარეთ და ამ მიზნის თანამგრძობელთ დაუხატავთ შემდეგ ვეგმას სამუშაოდ და ამ საზოგადო საშრომში წილის დასადებად.

უნდა გადათვალიერდეს ყოველგვარი ნაბეჭდი და ზოგიერთი ხელთ-ნაწერი მასალა ქართულს ენაზედ თუ ბევრი არა, თავი-და-თავი მაინც, რომელიც პირ-და-პირ შესაბამება სამეცნიერო ლექსიკონის შინაარსს. შინაარსი ამ ლექსიკონისა უნდა იქნეს შემდეგი საგნების მიხედვით შედგენილი.

- I. ფილოსოფიური მეცნიერება: ა) ფილოსოფია; ბ) ფსიხოლოგია; გ) ლოლიკა; დ) ეთიკა და ე) პედაგოგია.
- II. ლეთის-მეტყველება.
- III. ისტორია.

- IV. არქეოლოგია.
- V. ხელოვნება: ა) ხუროთ-მოდღობა; ბ) მხატვრობა; გ) მექანდაკობა და დ) მუსიკა.
- VI. იურიდიული მეცნიერება: ა) საზოგადოდ მართლიერება და ეკონომიური მეცნიერება.
- VII. ფიზიკური და მათემატიკური მეცნიერება: ა) ეარსენოვთ-მრიცხველობა; ბ) საკუთრად მათემატიკის ნაწილი: ალგებრა, ტრიგონომეტრია, არითმეტიკა და სხვ. გ) ქიმია; დ) ბოტანიკა; ე) მინერალოგია; ვ) გეოგრაფია.
- VIII. სამკურნალო მეცნიერება.

IX. სამეურნეო (პრაქტიკული) სწავლა-მეცნიერება. სატენიკო ხელსამწყო იარაღების და სხვა-და-სხვა მოწყობილებათა სახელწოდება. ყოველი ის სიტყვა, რომელიც კი შეეხება ზემოდან უხსულ საგნებს (სახელი არსებითი, ზმნაც და ზედ-შესრულიც) უნდა იქმნეს ამოწერილი ცალკე ამ სახით: ჯერ ამოიწერება იტყვა, მასვე გვერდით უნდა მოეწეროს წიგნის ანუ ხელთ-ნაწერის სახელი და გვერდი, რომელზედაც სიტყვა იყო მოხსენებული, შემდეგ ამ სიტყვასვე უნდა ჰქონდეს გვერდით მოწერილი ჩუბინაშვილის ქართულ-რუსული ლექსიკონის განმარტება ან თუ მას არა აქვს, ესეც უნდა იყოს მოხსენებული. რასაკვირველია, თუ სიტყვა ჩუბინაშვილის ლექსიკონში არის მოქცეული, მას არც ამოწერა უნდა, მხოლოდ თუ სხვა მნიშვნელობითაა მოყვანილი, მაშინ უნდა იქნეს ამოწერილი. თუ სიტყვა ძნელი მისახვედრი და ასახსნელოა, მაშინ უნდა იქმნეს ამოწერილი მთელი წინადადება. ამნაირად ამოწერილი სიტყვები, თუ ჯკუფ-ჯკუფად იქნებიან დაყავილი, კიდეც უკეთესი, თუ არა და იცე ერთიანად უნდა გაეგზავნოს ამ სტრიქონების დამწერს*). შემდეგ ეს სიტყვები ზოგიერთი პირების თანამშრომლობით, ვინაც კი განაცხადება სურვილს შრომაში მონაწილეობის ძილებისას, შეჯგუფებულ იქნებან საუკეთესო ლექსიკონების მიხედვით და ისე იქნებან

* ძალიან კარგი იქნება თუ ქართულ ენის მასალის გადათვალიერების დროს, ამოწერილი იქნებიან შესანიშნავი ადგილები, უაღრესობით, ანუ სიმანვილით, როგორც ხალხის ჭკუაგონების, ზნე-ჩვეულების გამოცდილება—გამჭირაობის გამომხატველნი და როგორც ენის მოხერხებული და მდიდარი გამომეტყველების დამახასიათებელი. ეს მასალა ზედ-მეტ შრომას არ მოითხოვს და შეიძლება უყურადღებოდაც არ დარჩეს; შესაძლოა მნიშვნელობა რამე იქნეს და შემდეგში რაიმე სხვა მასალად გამოადგეს ქართულ ენის სიტყვიერებას.

მოთავსებული, როგორც საუმჯობესო იქნება და შეფერვა შეგროვილ მასალას. ლექსიკონი უნდა იქნეს რუსულიდან ქართულად საძიებელი. ამნაირად შესრულდება შავი მუშაობა. ამ ლექსიკონის უკანასკნელი რედაქციის დროს და განსაკუთრებით საექვო სიტყვების განსამარტავად მიემართავთ ქართული ენის კარგად მკოდნე პირებს, რომელნიც, იმედია, არ დამადლიან თავის გამოცდილებას და ცოდნას ლექსიკონის გაუმჯობესების მოხმარებას. უკანასკნელი რედაქციის დროსაც, შინაარსის სხვა-და-სხვა ნაწილებიც უფრო დაკვირვებით იქნებან შედგენილნი, მასალაც საუკეთესოდ იქნება მოთავსებული ლექსიკონის გულ-შემკვიდარ პირებისაგან. ამასთანავე ის სამეცნიერო სიტყვები, რომელთაც ვერ ვნახათ ასეთი განხილვის შემდეგ ჩვენს ლიტერატურაში, ენის მკოდნეთაგან და საგნის ზედმიწევნით მკოდნე პირების დახმარებით შეიძლება იქნეს საერთო სურვილისამებრ და გარდაწყვეტილებისამებრ განმარტებულნი და საბოლოოდ შემოღებულნი ქართულს ენაში სახმარად. ერთის სიტყვით, თუ მასალა კარგად და ბლომად იქნება შეგროვილი, მაშინ მომეტებულ წაქვებით მოეკიდება ყოველი კაცი ამ საქმეს და ასეთი შავი, საძიებლო მუშაობის დამთავრების შემდეგ არაფერ, ენის მოყვარული, არ დამადლის ამ სიტყვების ვასასალაშინებლად საჭირო შრომას.

რაც შეეხება ამ ნაშრომის დაბეჭდვას, ამ ლექსიკონის დასაბეჭდლ იმეგონება წყარო ათას მანეთამდე, რომლითაც ადვილად დაიბეჭდება წიგნი. წიგნის მოგებაც ამ ათასი მანეთის გამომღების იქნება. რადგანაც ამ ჟამად ნივთიერ დაბრკოლებილამ თავისუფალი ვართ, თავი და თავი საქმე მუშაობის დაჩქარებაზე და დამთავრებაზე დამოკიდებული.

მართალია ძნელი საქმეა და შრომასაც უზომოს მოითხოვს, მაგრამ სჯობს ადრევე და საბოლოოდ შეუდგეთ საქმეს. თუ ეხლავე არ ეშველა როგორმე საქმეს, იმ შემთხვევაში ენის ცოდნაც თანდათან იკლებს ქართველების ნასწავლ პირებში და მუდმივი ბორძიკობით და მხოლოდ საყველპუროდ ქართული ენის ცოდნით არავითარი წარმატება არ მიეცემა ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურას. თან-და-თან ლიტერატურა აჭრელდება არეულ დარეული ტერმინების შემოღებით, ახალგაზღობა საერთო სახელმძღვანელოს მოკლებული თავისი სურვილისამებრ, ვარაუდით, შემოიღებს სხვა-და-სხვა ახალ, უხერხულ სიტყვებს.

ასეთი არე-დარეით ქართული საზოგადოება სრულებით ვერ შეისწავლის სამეცნიერო ქართულს ენას და ამნაირადვე არც სამეცნიერო ლიტერატურა ისულდგმულებს ჩვენში, იგი ვახდება მხოლოდ რამოდენიმე ქურუმების სავალალო საგნად. ძველი, კარგი სიტყვები, ქართული ენის ზედმიწევნით მკოდნე პირებისაგან წინაღ შემოღებულნი, ჩვენთვისაც დაკარგული იქნებან და შთამომავლობისთვისაც; ლიტერატურის ასპარეზზედ თუ მათ არაფერ შეიტანს ხმარებაში, დავიწყებას მიცემულნი, სხვა უხერხულ და უმართლო სიტყვებს დაუთმობენ ალაგს და ამნაირად მხოლოდ არხივებში ხავს მოღებულ სიტყვებად დარჩებიან. ეს შედეგი თავიდან აუცილებელია, და მაგალითებიც ეხლავე ბლომად გვაქვს თვალის წინ, თუ დროით არ ეშველა საქმეს და არ შეგროვდა ჟამთავითარებისა გამო მიფერფლილი, გაფანტული სიმღიდრე ენისა. შეიძლება ეს პირველი ნაშრომი შეცდომებიანიც იქნეს, მაგრამ სულ დაკარგვას სიტყვებმას ისევე მათი თვალსაჩინოდ აღმოჩენა სჯობს. მაშინ, როდესაც თითქმის ყოველი ქართულ ენაზედ ხმარებული ტერმინი ერთად შეჯგუფული წარსდგება მკითხველის თვალის წინ, მაშინ კაცს რწმენაც დაეზადება ქართული ენის სიმღიდრისა (რომელსაც სამწუხაროდ ამ ჟამად მოკლებულია უმეტესი ნაწილი ქართული საზოგადოებისა), მის შესწავლასაც ბევრი გამოუჩნდება მსურველი, რადგანაც მაშინ ეს სურვილი ნაყოფის მომცემი იქნება და კრიტიკაც მაშინ უფრო ადვილად დასდებს თავის მსჯავრს ამ მასალას. საჭიროა მხოლოდ ჯერჯერობით შავი მუშაობა დამთავრდეს ე. ი. შეიკრიბოს ჩვენი ენის სამეცნიერო სიტყვიერობის მასალა და, შეცდომებიანიც რომ იქნეს ეს პირველი ცდა, დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ უხერხული და უმართლო სიტყვა ჩამორჩება ენას და მოკვდება და კარგი, ჭეშმარიტი, ტერმინი მაინც არ მიყრუვდება და არ დაეკარგება ენას.

ვიმედოვნებთ, რომ ქართველი ახალგაზღობა არ დამადლის თავის სამშობლო ენის გამღიდრებას

ცოტაოდენ შრომას და თავის მხრით ყოველი, ენის გულშემბატკივარი პირი, შეიტანს ცოტაოდენ წვლილს ამ შრომაში, რომლის მიზანიც საკმაოდ წამქეზებელი უნდა იყოს უმრავლესობისათვის. ამგვარი საერთო შრომით ჩვენ გავიადვილებთ და თავიდაც ავიცი- ცილებთ იმ განსაცდელს, რომელშიდაც ვარდება ყოველი ქართველი სამეცნიერო წერილის შეთხზვის ანუ გადმოქართულების დროს, 'გავამდიდრებთ ენას, შეტს ძალღონეს მიესცემთ ქართული ენის სამეცნიერო ლიტერატურას, ჩამოვაშორებთ მას, ამ ქამად ღვარ- ძლად გარეულს, უხერხულს სიტყვებს, და ამ გასუფ- თაიებულ ნიადაგზედ შეგვიძლია დარწმუნებით ვსთქვათ, თუ კი მივიღებთ სახეში ახალგაზღვრების აწყო- ლტოლივლებას, შეიძლება დაგვებადოს სამშობლო ენაზედ მეცნიერებაც, რომელიც ლიტერატურასაც გა- ამდიდრებს, მკითხველებსაც მიიზიდავს, ხალხშიდაც ფესვებს გაიდგამს და შთამომავლობასაც ხელმძღვა- ნელ და დაუსრეტელ წყაროდ გაუხდება. *)

გ. ღ.

ქ. მოსკოვი.

P. S. რაც შეეხება ლექსიკონის შინაარსის სა- ბოლოოდ და უკეთ დალაგებას, ამის გარდაწყვეტა ჯერჯერობით ნაადრიც იქნება და საჭიროც არ არის, რადგანაც, ლექსიკონის გამოცემის წინად, ყოველივე მასალა ისე იქნება შემუშავებული და დალაგებული, როგორც ენის კარგად მცოდნენი და საქმესთან დაახ- ლოვებულნი პირნი არჩევენ და გადაწყვეტენ. მხო- ლოდ, შეიძლება ვინმეს უკეთესი რჩევის მოცემა შეეძლოს სიტყვების შეგროვების გაადვილებისათვის; ძალიან მაღლობელიც ეიქნებით, თუ ამ განზრახვას ბეჭდური სიტყვით გვაუწყებს ვანმე და სინარულითაც მივგმზრობით საზოგადოდ გარჩეულ და სასარგებლოდ აღიარებულ რჩევას.

*) შემდეგ წერილში ჩვენ ავხუხავთ იმ წიგნებს და ხელთნაწერებს, რომელნიც უნდა გადათავალიერდეს.

ჩვენ აქ გვჭედავთ ამ წერილს მხოლოდ რამოდენიმე პირის რჩევით, თორემ ბევრი ამხარად გამოცხადებული გეგმა მიჩუმებულია გაზეთში გამოცხადების შემდეგ. მხოლოდ, შეი- ძლება გაზეთში გამოცხადებით ზოგიერთმა ისეთმა პირმა გაი- გოს ეს გეგმა, რომელთანაც ჩვენ პირადათ არ მივიწვდებოდა ხმა, თორემ ჩვენ აქ ვგულისხმობთ იმ მცარე წრეს, რომელ- თანაც ჩვენ პირადათ გვაქვს მოლაპარაკება და განზრახული ზაქმის დაწყებაც. თუ ვინმე გამოჩნდება ამ მიზნის თანამგრძნო- ბელი ვსთხოვთ გვაცნობოს თავისი სურვილი იმ ადრესით, რომელიც გამოცხადებული იქნება შემდეგ წერილში.

მ წ ა რ ი უ ი ძ რ ე ბ ი.

სასინარულოდ მრავალთა და სამწუხაროდ ზო- გიერთთა პირთა ხოლგრა, როგორც ეტყობა, თან- და-თან ნელდება. გაქვს ღვთის წყალობა, ზოგიერ- თებმა კარგა მოითბეს ხელი... ზომები ყველგან მი- ლებული იყო თავიდანვე ხოლგრის წინააღმდეგ საბრძოლველად და ხარჯი ამ ბრძოლისათვის არც ხაზინას და არც საზოგადოებას არ დაუზოგავს. ხო- ლგრა თუმცა ნელდება, მაგრამ სოფლებში ეხლაც კი კრებენ გლეხებს და წინადადებას აძლევენ, რომ მათ ექიმი დაიქირაონ და ხოლგრიან ავთამყოფთათვის სახლები ააშენონ. ზოგ ადგილას კარგა ბლომა ფუ- ლი შეკრიბეს ექიმის დასაქირავებლად. მაგრამ ეს ოხერი ხოლგრა ხომ სრულებით არ გამოაჩნდა არავის! რა ჰქნას ექიმმა, არ იცის. წაილოს ფული, რისთვის? არ წაილოს და როგორ დაკარგოს 300 მანეთი თვეში?... ჯერეთ კიდე იმედი აქვსთ, იქნება თუ ხოლგრა არა ხოლგრინა მანც გამოაჩნდეს ვისმესო. ვნახოთ...

ზოგიერთ ადგილას სანიტარები და ექიმები ხოლგრიან ავთამყოფების დასაწვენ სადგომების, «ბარაკების» დაწვას იჩქარებენ. მართლაც და ეს კარგი უნებებიანთ ამ სანიტარებს. კარგი უნებებიათ მისთვის, რომ საზოგადოება ველარ შეიტყობს ამ «ბარაკების» აეკარგიანობას. საზოგადოება დარწმუ- ნებულია, რომ ამდენი მობოჭილი ფულებით მშენ- ნიერი სადგომებია გაკეთებული და ხოლგრიანები, მშენიერ ოთახებში ბრძანდებოდენ ექიმობის დროს. აბა რას შეიტყობდა საზოგადოება, რომ ზოგიერთ ამისთანა «ბარაკებს» არც იატაკი ჰქონდა, არც კერი, არც ერთი, არც მეორე... ამ შენობას ახლო ხომ არ მიეკარებოდა!..

ღიად, ძლიერ კარგი იქნება, რომ მალე დასწვან ეს «ბარაკები» და ყველა ცოდეები გეტხჯის მოყვა- ჭობისა მასთან ერთად დასწვან და განაქაროვან, რომ ბოლოს აღარაინ დაიწყოს ყმედობა. თუ ამ მხრით შიში არ არის რატომ, სწვენ? ამბობენ, სუ- ლემის და კარბოლის სიმევე ხოლგრის ჭიებს ან უკეთ რომ ვსთქვათ, ექიმების «ბაცილებს» ხოცავსო. თუ ეს წამლები ხოლგრის სეხს აქრობს, რატომ უნდა დასწვან ეს შენობები და არ შეინახან მომა-

ვალი წლისთვის? მომგლეღ ვაცებს და ავთამყოფთა წასყეან ეტლებს რალას უზმენ?!. აღბათ ახალი შენობის გაკეთება სჯობს მომავალ წელში...

ეს ხერხი სწორეთ რკინის გზის მოსამსახურეებისაგან არის გადმოღებული. რკინის გზაზე ხშირად ნაბუქი თოვლი რამდენიმე ვერსზედ შეაჩერებს მატარებლის მოძრაობას. «დაიქირავეთ აუარებელი მუშები, მიეცით, რაც ითხოვონ, ოღონდ გზის ლიანდაგი გაწმინდეთ, უბრძანებენ». «დაექირავეთ ათასი კაცი, ცუდ ამიდში არაფინ იმუშავა დღეში მანეთ ნაკლებ; ერთ დღე და ღამეს გზა გაეწმინდეთ, მაგრამ, სამწუხაროდ, წუხელი ნაბუქმა ისევე ისე გაამართოვლით ლიანდაგი და ამიტომ იმდენი ფულები და იმდენივე მუშებია საჭირო, რამდენიც პირველად მოუწდა ლიანდაგის გაწმინდას, იწევებიან».

ასე გაიმეორებენ რამდენჯერმე.. და ბოლოს თოვლიც გაქრება და ყველას მადლობა ეცხადება ერთგული და უანგარო სამსახურისათვის!.. ჭეშმარიტად ბრძანებს საღმრთო წერილი: «მთელი ქვეყანა ცოდვაზე სდგას»...

* *

საღმრთო წერილი ბრძანებს: «სადაცა იყოს მძორებიო, მუნ შეიკრიბონ ორბები»-ო. ჩვენ დაუმატებთ, სადაც იყოს ფულები, მუნ შეიკრიბონ მუქთა მჭამელები. მოგეხსენებათ, რომ ხოლერის ხმით დიდხალი ფული შეიკრიბა, მაგრამ ყველა მჭამელებს და ვეცხლის მოყვარეთა მანც ვერ დააკმაყოფილებს. ამისათვის, ერთ ადგილას, ერთმა უფროსმა მოსამსახურე პირთა ჯამაგირი გაუორკვეა, სანამ ხოლერა ისულ არ მორილდებოა. გამოცქვიტეს ყურები სხვა მოსამსახურეებმაც და ილაჯი აღარ არის შემდეგი თხოვნის ქალაღებოს კითხვით: «საფუძველსა ზედა ამა და ამა მუხლისა, სწერენ იგინი, და ძალისა გამოას ორმოცდაროი მუხლისა მეთექვსმეტე ტომისა და ამა და ამ უფროსის განკარგულებისა, დავარდებით თქვენ ფერთხთ ქვემე და ვითხოვთ ყოვლად უმორჩილესად, რომ ჯამაგირი გაგვიორკვეოთ, რადგან ვინოცებით. სიმშლით პატარა ბავშვებით და ცოლით სიძვირისა გამო საწოვავისა» და სხვა და სხვა... ამისთანა ფულის მოყვარეობის სენი ძლიერ გავრცელდა ყველა წოდების მოსამსახურეთა შორის. ზოგიერთებს ისე აუკაწაწდათ კბილები ჯამაგირის გაორკვეებაზედ, რომ კრუნჩხვის ქარები დაემართათ. პოლიციის მოსამსახურეებზე და ექიმებზე არა ითქმის რა, ღეთის წინაშე, იმისათვის, რომ ისინი

ნიადაგ თავის ადგილზე უნდა იდგენ და, რომ კიდევ უნდოდესთ ქალაქს გარეთ წასვლა, თავის თანამდგომობას ვერ მოშორდებიან, მაგრამ ჩვენ გვაკვირებს სასწავლებლების მასწავლებელთა კბილების კაწკაწიჯამაგირის გაორკვეებაზე ან საჩუქარი ფულის თხოვნაზე. ხოლერის ხმების მიხეზით ამ ბატონებმა კიდევ ერთი თთვე განითავისუფლეს თავი მუშაობისაგან და ერთი თთვე მხარ-თეძოზე წამოწოლილნი იქნებიან და მათ შრომას 20 სეკტემბერს ჯამაგირის მიღებაზე ხელის-მოწერის მეტი არა შეადგენს რა. ზოგი მათგანი არხვიანათ სოფელში დაიარება და დროებას ატარებს, ზოგნი ნათესავეებში და ზოგნი თავიანთ სოფლის ადგილებში ატარებენ დროს. ერთი კითხეთ, რისთვის გაუორკვეონ ჯამაგირები ან რისთვის მისცენ შემწეობაჲ... მისთვის, რომ ყველა თხოვილობს და ისინიც ფეხს აყევენ!..

ჭეშმარიტად ზოგიერთები საზოგადოებაში რიგან კაცებად მიღებული ლამის «პერესელენცებს» დავმაგავსონ ნიადაგ თხოვნასა და ლიტინში. ჩვენ ვიცნობთ ზოგიერთ მასწავლებელთ, რომელთაც დიდი ფულები აქვსთ გასესხებული სასარგებლოდ, მაგრამ მათ ყველაზედ წინ შეიტანეს თხოვნა საჩუქარის მიცემაზედ ხოლერისაგან. სწორეთ ნამდვილად ამისთანა კაცებზედ თქმულა ანდაზა: «ერთი ჭირი მარგებელიაო». ბევრი დალუბა ხოლერამ. (აქ საიდუმლოთ გეტვით, იქნება ხოლერა ზოგიერთ ადგილას არაფერ შუაშიაც არ იყო). საოცარია მართლა, ოდესაში სჯიღენ ყველას, ვინც იტყოდა ხოლერა არის ქალაქშიო. ნიჟნი-გოროდში იმისთვის სჯიღენ, ვინც იტყოდა ხოლერა არ არისო!.. ჩვენში, მადლობა ღმერთს, ყველას უწონებდნენ ხოლერის გამხელას, იყო თუ არა მანც. მაგრამ ამ სენმა ბევრს ჯიბა დაუსქელა და გაამდიდრა... ზოგიერთ ექიმებს, აფთიაქრებს და კიდევ სხვებსაც არ ეთქმისთ სწორეთ სამღურავი ამ წელზე..

— უნდა სთქვას კაცმა მართლა, რომ კარგი სარგებლობა მოუტანა ხოლერამ მევაზეთებსაც. შეშინებული ხალხი, უნდოდა—არ უნდოდა, მანც ყიდულობდა გაზეთის ნომრებს. ყველა დიდის სიამოვნებით კითხულობდა გაზეთში ხოლერის შესახებ ამბებს, რა სისულელეც უნდა ყოფილიყო დაბეჭდილი. რომ გამოსულიყო ვინმე და დაეწერა: ხოლერის წამალი ნესვიაო, დაიჯერებდნენ. რასაც დაბეჭდავი, დარწმუნებული უნდა ყოფილიყავი, რომ წაუკითხველი არ დაჩხებოდა. მხოლოდ ზოგიერთი გაზეთების

რთნაირი გაუგებარი ცნობა და ისიც ოფიციალური, ვერ აეხსნა მკითხველებს. რასაც წაიკითხავდი ერთ ღღეს «კავკაზში», იმას წაიკითხავდი «ივერია»-ში. ეს თურმე იმისთვის, რომ ამ ბოლო დროს «ივერია»-ს იჯარით აუღია „კავკაზი“-ს დღიური ცნობები მეორე ღღეს გადათარგმნოს თავიანთ მკითხველებსათვის. ღმერთ წინაშე, ეს სწორეთ კარგი უნებებია «ივერია»-ს, რადგან მარტო ცნობა იმაზედ: „ესე და ეს პირი წაბრძანდა და მერე უკან ბობრძანდა“, ყველას არ დააკმაყოფილებს.

ერთი რამე ვერ აეხსნა გაზეთებში მკითხველ საზოგადოებას. საზოგადოებას ძლიერ უკვირდა და ვერ გაეგო, თუ როგორ შეიძლება ერთი კაცის სამკაცად გარდაქცევა. კითხულობდნენ: ოფიციალური ცნობებიდან ვტყობილობთ, რომ 28 ივლისს თბილისში გახდა ავად სამი, მორჩა ორი, გარდაიცვალა ექვსი.—ქუთაისში გახდა ავად ერთი, მოკვდა ორი. ფოთში გახდა ავად სამი, გარდაიცვალა ექვსი, ავად არის შეიღი!.. რამდენმა მკითხა: ბატონო, რას სწერენ ამას, გახდა ავად ერთი და მოკვდა სამიო, ერთი კაცისაგან სამი კაცი გაჩნდა? მე აუხსენი მათ, აქ იგინი იგულისხმებენ წინანდელ ავად-მყოფებს-მეთქი. შე დალოცვილო, ვინ ჯანაბა გაიგებს, ისინი რას გულისხმობენ. ჩვენ ვერა ვაფიგეთ რა!.. ვანა ძნელია დასწერონ: წინეთ იყო ამდენი, გახდა ავად ამდენი, მორჩა ამდენი და მოკვდა ამდენიო». ამ ბოლო დროს ხომ აგრე ბეჭდავდნენ მეთქი, უპასუხეთ...

* *

ამ უშველებელი ხოლერის დროს «ივერია»-ში წაიკითხეთ შემდეგი დაჯილდოება სასულიერო პირთა. ცაშის ეკლესიის წინამძღვარს დეკ. მ. მეუნარგიას ებოძა კვერთხი და სხვა». ვაკვირდით, ივლისის დამლევს სასულიერო წოდების ჯილდო არ გამოდის და «ივერია»-მ რა საფუძვლით გამოაცხადა-მეთქი. დაუკვირდით კარგად და შევიტყუეთ, რომ ეს ჯილდოები 15 მაისს გამოცხადებულნი არიან. მართალი რომ სთქვას კაცმა, მაინცა და მაინც დიდი დაგვიანებული არ არის!.. ვერ ავიხსნია მხოლოდ, თუ როგორი კვერთხი უნდა იყოს ის კვერთხი, რომელიც «ივერია»-ს მიუნიჭებია დეკანოზი მეუნარგიისათვის? არ ყოფილა მავალითი, რომ თეთრი სამღვდელლო პირი კვერთხით დაჯილდოებულიყოს. თუ

მაინცა და მაინც კვერთხის ბოძება შეიძლება, მღვდელ-მთავრისათვის, მაგრამ თეთრი სამღვდელლო პირთაგან რუსეთში დიდ დაჯილდოებულ დეკანოზებსაც არ მიუღიათ ასეთი ჯილდო და რა სამსახურისათვის უნდა მიეღო კვერთხი მეუნარგიას?

გადავთვალე ერთ დაჯილდოების უქაზები, რუსულ ენაზედ დაბეჭდილი, მაგრამ არსად აღმოჩნდა ეს ჯილდო. მერე მოვიფიქრეთ, ალბათ «ივერია»-მ წინ-და-წინ შეიტყო ეს ამბავი და ჩვენამდე არ მოუწვდია-მეთქი. გაუგზავნეთ წერილი თვითონ მ—იას, მიულოცეთ კვერთხი, და ესთხოვეთ შეეტყობინებია ამ კვერთხით დაჯილდოების ამბავი. მეუ—იამ მცნობა, რომ არათფერი კვერთხი მას არ მიუღია ჯილდოთ, იმან მიიღო ჯილდოთენქერი და არა კვერთხი. შევადარე «საქართველოს მახარებელი» «ივერია»-ს და მივხდი, რომ ამ გამოცემათა კვერთხი ყოფილია ის, რომელსაც რუსულათ ჰქვიათ ПАЛИЦА. მთარგმნელს ჰგონებია, რომ ПАЛИЦА სიტყვა წარმოსდგება სიტყვისგან ПАЛКА და ПАЛИЦА სლავიანურად მიუღია კვერთხად, ჯოხად. ამის მთარგმნელი ის სომეხი „ივერიის“ თანამშრომელი გახლავსთ, რომელიც 1891 წელს სემინარიის რექტორმა ნიკოლოზმა მიიწვია თავის გაზეთში თანამშრომლად, როგორც ქართული ენის ზედ მიწვევით მტოდნე და იღია ხონელთან ერთად გაზეთ «მწყემსია»-ის და მისი რედაქტორის, დაუცხრომლად მებრძოლი. ძლიერ ვაკვირებული ვართ, რომ «სასულიერო მახარებლის» ოფიციალური ნაწილის ქართულ ენაზედ ნათარგმნებს არ გადაახედვინებენ რომელიმე სემინარიის მაგირდს, ან ამ სემინარიის ეკონომს, რომ ამისთანა შეცდომები არ გაუშვან და საზოგადოებას ენის უციდინარობაზე გული არ გაუტყნონ... შეიძლება საოხუნჯო და საფელიეტონო სტატიები კარგად სწეროს ამ სომეხმა ვაჟბატონმა, მაგრამ სასულიერო შინაარსის სტატიებს ის ვერ გადათარგმნის, რადგან მისი გონებისათვის ზოგიერთი სასულიერო საგნები გაუგებარი და შეუტყობელია.

წერილი რედაქციისადმი.

მაშა რედაქტორა!

უმორჩილესად გთხოვთ ადგილი მისცეთ ამ ჩვენს წერილს თქვენ პატივცემულ გაზეთ «მწყემსში». ამას წინად ქ. პეტერბურლის უნივერსიტეტის ქართველმა სტუდენტებმა მივმართეთ ამ წელში

გაზეთ „ივერიის“ საშუალებით იმ პირთ, რომელთაც ვალად ჰქონდათ წაღებული ფულები თავის ამხანაგებისაგან და ესთხოვეთ შეძლებისადაგვარად სესხის დაბრუნება. მაგრამ, როდესაც არაერთი პასუხი არაიქნა არ მოგცა, არ დაფუჯერდით გაზეთში გამოცხადებას და დავაღალეთ ორს ჩვენ ამხანაგთაგანს, რომ მათ კერძოთ მიემართათ წერილით ჩვენი მოვალეობისათვის. მოგყავს უმეტესად კლებოთ შინაარსი იმ წერილისა, რომელიც გაეგზავნათ ჩვენგან არჩეული პირებისაგან ყოველ მოვალეს. აი, სხვათა შორის ერთი პირისადმი მიწერილი წერილი:

მწავალეო ხელმწიფე!

„თქვენზედ ირიცხება პეტერბურლის ქართველი სტუდენტების ხუთი თუშანი. უმაოჩილესად გთხოვეთ მოგაწვინოთ ნაწილ-ნაწილად მანც, თუ ერთად გამოგზავნა ვერ შეიძლოთ. შეიდ ყმაწვილს არაერთი ცხოვრების სახსარი არ მოეძევათ.“

ამ წერილი წერილი გაეგზავნა ბ. რაზიკაშვილს და მისი პასუხი იმდენად შეურაცხყოფელია ჩვენთვის, რომ არ შეგვიძლია არ მოვიყვანოთ ეს პასუხი აქვე სიტყვა-სიტყვით და არ მივაქციოთ ამ პასუხზე ქართველი საზოგადოების ყურადღება.

ბატონებო!

«ფრიად გწუხარ, რომ თქვენს თხოვნას ვერ ვასრულებ უკონლობისა გამო რასაკვირველია და თუნდაც მქონდეს, მანც არაფერს არ გამოგზავნილით. რისთვისა? იკითხავთ. იმისთვის, რომ ეგ ფული ვალად არ ამიღია სტუდენტების წრისაგან; თუ ვალის თხოვნაა და ვალად ჩასაგდება ხუთი თუშანი, ამ ვალს ეხლანდღელები კი არ უნდა თხოულობდეთ, ისე იმათ უნდა ითხოვონ, ვინც ეს ფულები გაიღო და არა თქვენ, რომელთაც არაერთი ნაწილი არა გაქვს ამ 50 მანეთში. ეს ერთი. მეორე: ესთქვათ, ვიშოვე ხუთი თუშანი და გამოგზავნე, რომელი ერთი მშიერი უნდა გაგაძლავსთ იმ ხუთმა თუშანმა! შეიღს კაცსა გეშიანო, შემოპტირით,— არაერთი საშუალება ცხოვრებისა არა გვაქვსო. მერე რას აკეთებთ მანდ ეგ შვიდი კაცი, მშიერებმა რა უნდა ისწავლოთ? სიმშობილ-წყურვილით მიღებულის სწავლისა მე არაფერი მწამა, რადგან ასეთი სწავლა დიპლომათ შეიარაღებული მხოლოდ კუჭის გაძლიანზე

ფიქრობს და უთქვენოდაც მრავალი გვეყენან კუჭის მსახურნი, მუცლის მალმერთებელნი. ცხრა მთას იქით სიმშობილით არ იხოცებოდეთ და ჩემისთანა ღარიბს მომეტებულად არ აღარიბებდეთ, ჩამოხვიდეთ თავის სამშობლოში და აქ დაიხოცნეთ, თუ სხვა ხელობას ვერას მიიღებენ ეგ მშიერი, ხელები ხომ ასხიათ ტანზე, იმუშაონ და იცხოვრონ. თუ ვაქაფ შეაგელა არა თაკილობს, ხმარობს თოხსა და ნიჭიფსა, გუთანს იჭერს, მავათ რატომ აღარ უნდა იკადრონ?!

თქვენი კეთილის მოსურნე ვაჟა-ფშაველა».

თვითონ ამ პასუხის შინაარსი ბევრ რამეს უხატავს გამჭირახს მკითხველს და ამიტომ ჩვენ მეტი განმარტება საჭიროდ აღარ მივიჩნიეთ, მხოლოდ ვთხოვეთ „ივერიის“ რედაქციასაც ამ წერილის გადაბეჭდვას.

პეტერბურლის ქართველი სტუდენტები.

ახალი ამბები და შენიშვნები.

იმერეთის ეპარქიალურ გაბრიელის სამკლასიან დედათა სასწავლებელში 1 ოქტომბრიდან ამ 1892 წლისა იხსნება მხოლოდ მოსამზადებელი კლასი. ამ სასწავლებელში უფასოდ მიიღებიან მარტო იმერეთის ეპარქიის სასულიერო პირთა ქალები, ხოლო სხვა წოდების და სხვა ეპარქიის სასულიერო პირნი იხდიან სწავლის უფლებისათვის წელიწადში 30 მანეთს. თხოვნები ქალების მიღების შესახებ უნდა შეიტანონ სასწავლებლის აღმამენებელი კომიტეტის სახელობაზედ. თხოვნასთან ერთად წარმოდგენილ უნდა იქნეს: ა) მეტრიკული მოწმობა ანუ აღმოწერილობა შობისა და მონათვლისა; ბ) ექიმის მოწმობა ყვავილის აცრის და მისაღები ქალის ჯანმრთელობის შესახებ და გ) მშობელთა ანუ მზრუნველთა პირობა, რომ მოსწავლეს ექნება ყოველივე სასწავლო ნივთი და შეინახვენ იმ სახით, რა სახითაც ნახვენები იქნება სასწავლებლის მთავრობისაგან. მოსამზადებელ კლასში მიიღებენ 45 ქალს. მისაღები ქალის წლოვანება არ უნდა აღემატოს 8—10 წელს. ამ წელში ხსენებულს სასწავლებელში პანსიონი არ იქნება.

ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში მისაღები და განმეორებითი ეგზემენები დაიწყება 20 სექტემბრიდან, ხოლო სწავლა დაიწყება 3 ოქტომბრიდან.

* *

რადგან გაზეთ «მწყემსი»-ს რედაქციისაგან გამოცემული სადამთო სჯულის სასწავლებელი წაცნა სამრევლო და საერო სკოლებისათვის, სრულებით გაიყიდა, ამიტომ რედაქცია ხელახლად შეუდგა ამ სახელმძღვანელოს მეორედ გამოცემას. მეორე გამოცემა ამ წიგნისა შესწორებული და დასურათებულია. ყველამ იცის, რომ ჩვენი მოსწავლე მაგისტრებისათვის ძლიერ გასაჭირია ხმის ამალღება რუსულ სიტყვების გამოთქმის დროს, ამისათვის რედაქციამ მოიპოვა რუსული ასოები ხმის ასამალღებელი ნიშნებით, რომელი ასოებითაც დაიბეჭდა ეს მეორე გამოცემა. ეს გამოცემა მზად იქნება მომავალი თთვის 8 ანუ 10 სექტემბერს და მსურველთ შეუძლიათ მოიპოვონ ყველა წიგნების მალაზიებში. თასი მეორე გამოცემისა იგივე იქნება, რაც ღირდა პირველი გამოცემა.

* *

მოგვყავს ნუსხა იმისი, თუ რამდენი კაცი გახდა ხოლერით ავდა და რამდენი გარდაიცვალა კავკასიის სხვა-და-სხვა ადგილას, ხოლერის გაჩენიდან პირველ აგვისტომდე:

ავად გახდა გარდაიც.

ქ. ბაქოში (6 ივნისიდან)	2501	—	1934
ბაქოს გუბერნიაში (17 ივნისიდან)	4714	—	3210
ქ. ტფილისს (11 ივნისიდან)	408	—	188
ტფილისის გუბერ.	1710	—	877
განჯის გუბერნიაში (13 ივნისიდან)	5486	—	2885
დაღესტნის ოლქში (18 ივნისიდან)	12559	—	5674
ერვენის გუბერნიაში (7 ივლისიდან)	2644	—	1431
ქუთაისის გუბერ.	90	—	45
ზაქათალის ოლქში (16 ივლისიდან)	211	—	133
ყარსის ოლქში (17 ივლისიდან)	483	—	245
ქ. კავკაეში (12 ივლისიდან)	719	—	308
თერგის ოლქში (26 ივლისიდან)	16450	—	8039
ყაზანის ოლქში (27 ივნისიდან)	7161	—	3611
სტავროპოლის გუბ. (10 ივლისიდან)	5819	—	3209

სულ 60956 — 31708

* *

გაზეთი «ივერია» გვაცნობებს: «ავაზაკი ხასი-შვილი, ქ. გორის მცხოვრები, რომელსაც ჩამოხრჩობის მაგიერად საუკუნო კატორღა ჰქონდა ვადაწყვეტილი, მოსკოვიდან 12 აგვისტოს კუნძულ სახალიონისკენ სხვა ტუსალებთან ერთად გაუგზავნიათ». იმედია, რომ «ივერია» თავის მკითხველებს თავის დროზე აცნობებს, თუ როდეს რომელ ქალაქში გაატარებენ ამ ავაზაკს...

* *

გაზეთ „Русск. Вѣдом.“-ში ეკითხულობთ: «გზათა მინისტრის განკარგულებით ყველა კათოლიკე სარწმუნოების მოსამსახურენი ბრესტ-ლიტოვსკის რკინის გზისა გადაყვანილ იქნებიან მოსკოვის და სმოლენსკის რკინის გზაზედ. დღეის შემდეგ ბრესტ-ლიტოვსკის რკინის გზაზედ აღარ მიიღებენ მოსამსახურედ კათოლიკებსაო». საინტერესოა ეიცოდეთ, ქართველ მართლ-მადიდებელ მორწმუნეთ მიიღებენ ამ გზაზედ მოსამსახურეებად, თუ არა?

* *

ამბობენ, რომ გზათა მინისტრის განკარგულებით უნდა დანიშნონ განსაკუთრებითი უფროსები სახალხო მატარებლებზეო. ამ უფროსებს უნდა ემორჩილებოდნენ მსვლელობის დროს ყველანაირი.

სწორედ ესაა აკლდა რკინის გზის მატარებლებს. მაგრამ ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ არა თუ ერთი უფროსი, ოციც რომ დანიშნონ, მაინც არ მოიშლება ის ცარცვა-გლეჯა და ბოროტება, რაც დღეს ხდება რკინის გზებზე.

რედაქციისაგან: სხვა-და-სხვა საზატიო მიზეზთა გამო ამ თთვეში თექვსმეტი გვერდის მეტი ვერ გამოიცა ჩვენი გაზეთისა.

შ ი ნ ა რ ს ი. ოფიციალური განყოფილება: უწმინდესი სინოდის განკარგულება.

საღატუნატუნო განყოფილება: როდის მოელება ბოლო ამ უწესობას და მაგნებელ ჩვეულებას.—ამოსკომენსკი და მისი პედაგოგიური მოღვაწეობა.—რამდენიმე სიტყვა ქართული ენის მოყვარეთა მიმართ.—მწარე ფიქრები.—წერილი რედაქციისადმი.—ახალი ამბები და შენიშვნები.—რედაქციადა.